

Memaknakan Terjemahan Frasa Sendi Bahasa Arab ke Bahasa Melayu Berdasarkan Ilmu Sintaksis-semantik

ISMAIL MUHAMAD
AZMAN CHE MAT

ABSTRAK

Artikel ini mengkaji perbahasan terjemahan frasa sendi Arab-Melayu. Ia memfokuskan sintaksis dan semantik. Data kajian diambil daripada al-Quran dengan menggunakan pendekatan deskriptif sebagai instrumen kajian dan analisis dilakukan menurut kerangka kajian yang telah dibina. Kerangka kajian ini merangkumi aspek sintaksis-semantik dan prinsip terjemahan. Rumusan kajian ini mencadangkan beberapa perkara penting yang perlu diberi perhatian semasa proses terjemahan struktur frasa sendi Arab-Melayu. Antaranya, keperluan memahami aspek sintaksis-semantik struktur ayat bahasa Arab secara umum dan struktur frasa sendi secara khusus. Kajian ini juga telah meneliti penerapan prinsip terjemahan kesamaan dinamik dan komunikatif dalam struktur frasa sendi. Kesenambungan kajian ini juga akan memperkuatkan lagi usaha bidang terjemahan Arab-Melayu serta memantapkannya.

Kata Kunci: terjemahan, struktur frasa sendi, sintaksis-semantik.

Giving Meaning to the Malay Translation of Shibh Al-Jumlah Based on Syntax-Semantics

ABSTRACT

This article revolves around the translation of Shibh al-Jumlah in Arabic and Malay language. The focus of the study is on syntax and semantics. Data for the research were gathered from the Holy Koran. Using a descriptive approach as the research instrument, a careful analysis was carried out in accordance with the research framework that has been built. The research framework comprised the aspects of syntax and semantics, as well as the principles of translation. The findings of this study suggest some important aspects that require emphasis in the process of translating the Shibh al-Jumlah structure from the Arabic language into the Malay language. Among these were the inherent need to understand aspects of the syntactic and semantic structures of the Arabic sentence in general and also the Shibh al-Jumlah structure specifically. This study had also scrutinized the application of the translation of the Communicative and Dynamic Equivalence of the Shibh al-Jumlah structure. In essence, the findings

of the study will further encourage more in-depth studies towards establishing the field of Arabic-Malay translation.

Keywords: translation, shibh al-jumlah structure, syntax-semantics

PENDAHULUAN

Bidang kajian bandingan merupakan salah satu kajian linguistik yang penting untuk memahami sesuatu bahasa. Kajian bandingan digunakan untuk memahami deskripsi bahasa secara mendalam dan menyeluruh.

Permasalahan yang sering ditempuhi oleh pelajar bahasa Arab atau penterjemah Arab-Melayu ialah penguasaan terhadap penggunaan frasa sendi Arab. Penggunaan frasa sendi bahasa Arab boleh dikategorikan kepada tiga tahap iaitu tahap leksikal, tahap frasa, dan tahap rangkaian kata (Azman 2005: 132). Selain itu, kelemahan memahami fungsi kata sendi Arab yang fleksibel juga menjerumuskan kepada kesilapan memahami teks Arab dalam pelbagai genre.

Berdasarkan tatabahasa Melayu, terdapat beberapa definisi kata sendi. Sebilangan sarjana bahasa Melayu menggolongkan kata sendi dalam satu golongan yang utama daripada golongan kata bahasa Melayu. Hal ini menunjukkan keprihatinan mereka terhadap kata sendi sudah ada sejak dulu lagi.

Pendita Za'ba (1965: 177) mentakrifkan kata sendi sebagai: "... kata-kata khas dipakai dengan nama atau ganti nama sahaja bagi menunjukkan persangkutan nama atau ganti nama itu dengan sesuatu perkataan lain di dalam ayat". Contohnya, "Saya menanti **di** rumah".

Kata sendi dikenali sebagai perkataan yang tidak sempurna dengan erti kata ia tidak dapat berdiri sebagai perkataan bebas atau tidak boleh dengan sendirinya berdiri sebagai ayat. Oleh yang demikian, ia digunakan bersama dengan perkataan lain; biasanya di depan perkataan golongan nama (Abak Othman 1981: 22). Contohnya, "Saya berasal **dari** Terengganu".

Nik Safiah Karim pula (1996: 252) menyebut: "Kata sendi nama ialah perkataan yang letaknya di hadapan frasa nama" seperti "Pena itu ada **pada** saya". Manakala Abdullah Hassan dan Ainon Mohd (1994: 153) menamakan kata sendi nama sebagai kata depan. Hal ini seperti katanya: "Ada dua jenis kata depan, iaitu yang bertugas menunjukkan tempat atau sesuatu yang tidak bergerak dan yang menunjukkan arah atau pergerakan".

Berdasarkan definisi-definisi yang dikemukakan, terdapat beberapa kriteria sintaksis yang diserapkan iaitu kedudukan kata itu

dalam konstituen ayat mestilah di hadapan kata nama atau frasanya. Ia berfungsi menghubungkan antara kata-kata atau frasa-frasa endosentrik yang sebelum dengan selepasnya dan menyempurnakan makna daripada kata-kata dan frasa-frasa tersebut.

Seperti juga tatabahasa Arab, tatabahasa Melayu membahagikan kata sendi nama kepada 26 kata. Namun, ada juga sesetengah ahli bahasa Melayu yang melihat jumlahnya lebih daripada itu (Dewan Bahasa dan Pustaka 1988: 5).

Oleh yang sedemikian, kajian ini meneliti aspek-aspek kata sendi Arab untuk memahami wacana Arab dan juga menyediakan bahan terjemahan Arab-Melayu yang berkualiti. Analisis ini dapat memberi maklumat yang berguna kepada sesiapa yang berkecimpung dalam bidang pengajian Arab dan juga terjemahan Arab-Melayu.

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini dilakukan untuk memenuhi beberapa objektif seperti berikut iaitu:

1. Meneliti ciri-ciri kata sendi bahasa Arab yang memiliki fungsi makna homonim;
2. Memperhalusi terjemahan frasa sendi Arab-Melayu dalam teks al-Quran; dan
3. Membandingkan aspek sintaksis-semantik bahasa Arab dan bahasa Melayu.

STRUKTUR AYAT BAHASA ARAB

Bahagian ini menghuraikan aspek nahu yang membentuk struktur bahasa Arab. Tujuannya ialah agar pembaca dapat memahami dengan jelas sebelum perbincangan lanjut mengenai kata sendi dalam binaan ayat-ayat bahasa Arab.

Dalam sintaksis bahasa Arab, ayat dasar hanya dua, iaitu ayat namaan dan ayat kerjaan (lihat karya: Ibn Fāris 395 H (M), Ibn Hishām 761 H (M), Ibn °Aqīl 769 H (M), al-Maylānī 811 H (M), al-Rājīhī 1971 dan Maghālasah 1993). Berdasarkan ayat-ayat dasar inilah maka perluasan ayat (transformasi) dilakukan dengan penambahan kata fungsian atau frasa tertentu. Malah berdasarkan pola ayat dasar dan perluasannya boleh dihasilkan (generatif) lagi bentuk-bentuk ayat gramatis yang tidak terhingga banyaknya.

AYAT NAMAAN

Kata nama ialah “Sesuatu yang menunjukkan makna entitinya dan tidak disertai/ ditandai waktu” (al-Suyūṭī 1998: 23; Ibn °Aqīl 1990: 20; al-Jurjāni 1992: 40):

(مَا دَلَّ مَعْنَى فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يَقْتَرِنْ بِزَمَانٍ)

Maksudnya, kata nama ini mempunyai fungsinya sebagai simbol kepada sesuatu atau makna sesuatu. Ia juga bebas tanpa terikat dengan masa. Ayat kata nama mengandungi dua unsur inti yang terdiri daripada subjek dan predikat. Ayat pola ini dimulakan dengan kata nama pada asasnya (al-Rājihī 1971: 77 dan Maghālasah 1993: 20). Kedua-dua unsur ini, subjek dan predikat ialah unsur yang saling melengkapi antara satu sama lain. Oleh itu, para sarjana Arab melihat bahawa tanda *irrāb* bagi kedua unsur ini ialah *rafʿ* (nominatif). Subjek dan predikat ini mempunyai syarat-syarat tertentu;

SUBJEK

Subjek dalam bahasa Arab mestilah terdiri daripada satu kata nama (Ibn Jinnī 1988: 29 dan al-Rājihī 1971: 80) atau yang setarafnya (seperti kata terbitan) (Ibn Hishām 1997: 106). Ia boleh dikategorikan kepada dua (Ibn °Aqīl 1990: 174 dan Maghālasah 1993: 162-164) iaitu: pertama yang memerlukan predikat dan yang kedua subjek yang tidak memerlukan predikat.

Subjek yang memerlukan predikat mesti terdiri daripada kata nama sarīh atau kata terbitan (yang ditakwil) seperti:

1. : “Muhammad seorang jurutera”.
2. : “Membaca lebih baik untuk anda”.

Subjek yang tidak memerlukan predikat terdiri daripada kata adjektif atau kata nama *mushtaq* (derivasi) yang mempunyai pelaku atau pelaku ganti untuk memenuhi fungsi predikat. Kata nama yang diderivasi (*mushtaq*) kepada kata nama pelaku (اسم الفاعل), kata nama penyambut (اسم المفعول) dan kata adjektif seakan pelaku atau penyambut (الصفة المشبهة). Pola ini mesti dimulakan dengan kata nafi atau kata tanya seperti:

1. : “Orang yang berjaya itu bukan seorang yang lalai”.
2. : “Adakah orang yang dikasihi itu saudara anda?”
3. : “Kebaikan bukan kelalaian”.

Ciri seterusnya bagi subjek bahasa Arab ialah aspek definit/ khusus (*maʿrifah*) dan indefinit/ am (*nakirah*) (al-Zamakhsharī 1988: 36). Pada dasarnya, subjek mestilah hadir sebagai kata nama definit, namun dalam keadaan tertentu ia dibolehkan hadir dalam pola indefinit, (al-Rājīhī 1971: 87-91 dan Maghālasah 1988: 166-167).

PREDIKAT

Predikat juga merupakan unsur penting yang melengkapkan ayat bersama dengan subjek. Predikat bahasa Arab boleh hadir dalam dua bentuk iaitu; tunggal dan ayat (Ibn Jinnī 1988: 29; al-Zamakhsharī 1990: 36; Ibn Hishām 1997: 109; Ibn ʿAqīl 1990: 175) serta separa ayat¹ dengan syarat tertentu (Ibn Hishām 1997: 112 dan Ibn ʿAqīl 1990: 181).

Predikat tunggal (مفرد) boleh terdiri daripada kata nama *jāmid*² dan kata sifat *mushtaq*³ (Ibn Hishām 1997: 109; Ibn ʿAqīl 1990: 177) seperti:

1.   : “Mahmud (seperti) singa”.
2.   : “Mahmud berdiri”.

Predikat yang hadir dalam bentuk ayat ialah sama ada pola ayat kata nama atau ayat kata kerja (Ibn Jinnī 1988: 30; al-Rājīhī 1971: 94; Maghālasah 1988: 170) seperti:

1.   : “Mahmud, ayahnya seorang doktor”.
2.   : “Muhammad sedang tidur”.

Separaya (*shibh al-jumlah*) boleh juga menjadi predikat dalam ayat kata nama (al-Zamakhsharī 1990: 36). Namun ia tertakluk (*mutaʿalliq*) kepada predikat yang digugurkan (*maḥdhūf khabar*). Hal ini dapat dijelaskan dalam analisis *iʿrāb* bahasa Arab seperti berikut:

1.   : “Muhammad **di** rumah”.

Menurut nahu bahasa Arab, separaya (kata sendi + kata nama) tertakluk kepada kata yang berfungsi sebagai predikat yang digugurkan seperti: : *berada*.

¹ Separaya ialah terjemahan frasa *shibh al-jumlah*

² Tidak mendukung ganti nama subjek

³ Mendukung ganti nama subjek

2. : Buku itu (**ada**) di sisi Ali

Separa ayat diandaikan tertakluk dengan predikat yang digugurkan seperti: : ada/ berada. Fungsinya mengambil tempat predikat secara tidak langsung. Secara asasnya pola separa ayat tidak boleh menjadi predikat. Namun kehadirannya dalam struktur ayat dapat difahami oleh penutur-pendengar berdasarkan predikat yang tidak disebut tetapi wujud dalam fikiran.

AYAT KERJAAN

Ayat yang dimulakan dengan kata kerja digolongkan sebagai ayat kerjaan (al-Rājihī 1971: 77 dan Maghālasah 1988: 19). Struktur ayat kata kerja ini mempunyai dua unsur dasar, iaitu kata kerja ( ) + pelaku ( ) atau pelaku ganti ( ) (Ibn Jinnī 1988: 33-35; al-Zamakhsharī 1990: 15; Ibn Hishām 1997: 33; Ibn °Aqīl 1990: 19). Perinciannya adalah seperti berikut:

KATA KERJA

Definisi kata kerja ialah “Sesuatu yang menunjukkan makna entitinya dan terikat dengan waktu”. (al-Suyūṭī 1998: 23; Ibn °Aqīl 1990: 20; al-Jurjāni 1992: 215):

( )

Kata kerja boleh berubah dari aspek fonologi dan morfologinya berdasarkan waktu, iaitu kala lampau, kala kini dan kala mendatang. Perubahan yang dimaksudkan ini adalah berdasarkan sistem morfologi ( ) kerana bahasa Arab ialah bahasa fleksi iaitu pola yang telah disepakati oleh ahli bahasa Arab.

Kata kerja bahasa Arab yang boleh membentuk ayat kata kerja mestilah kata kerja sempurna dan menerangkan kejadian peristiwa (al-Rājihī 1971: 179). Ia boleh hadir dalam pola transitif ( ) seperti: : “Ali telah minum teh” dan tak transitif ( ) seperti: : “Muhammad telah duduk”. Manakala ciri-ciri lain yang melibatkan aspek morfologi⁴ tidak perlu dijelaskan di sini.

⁴ Seperti penambahan huruf-huruf tunggal dalam binaan kata untuk kesesuaian bilangan dan gender pelaku. Begitu juga pembentukan kata kerja dalam wazan ṣarfi.

PELAKU DAN PELAKU GANTI

Pelaku dan pelaku ganti merupakan unsur inti kepada ayat kata kerja. Pelaku ditarifkan sebagai “kata nama yang diterangkan oleh kata kerja atau kata yang mengandungi makna kata kerja yang mendahuluinya” (al-Zamakhsharī 1990: 29; Ibn Hishām 1997: 233; Ibn ‘Aqīl 1990: 389). Ia boleh hadir dalam pola kata nama, kata ganti nama yang tidak disebut, dan juga kata nama *mu’awwal*⁵. Contohnya boleh dijelaskan seperti berikut:

1. : “Muhammad sedang membaca majalah”.
2. : “Saya (sudah) makan roti”.
3. : “Kegopohan anda menghairankan saya”.

Manakala pelaku ganti pula ialah “objek penyambut yang menggantikan fungsi pelaku yang digugurkan kerana tidak diketahui pelakunya” (Ibn Hishām 1997: 415 dan Ibn ‘Aqīl 1990: 252). Pelaku ganti juga mesti diletakkan selepas kata kerja yang disamakan ciri maskulin atau feminin. Dari aspek morfologi, kata kerja yang digunakan dalam ayat yang mempunyai pelaku ganti mesti menepati rumus tertentu. Manakala pola pelaku ganti ini ada empat kategori (Ibn Hishām 1997: 253-255) seperti:

1. Objek penyambut seperti (Hūd 44:10): { }: “...*dan ketika itu surutlah air lalu terlaksanalah perintah (Allah) itu...*”⁶. Pelaku ganti dalam contoh ini ialah kata nama dan .
2. Separa ayat (*shibh al-jumlah*) seperti (al-A‘rāf 149: 7): { }: “*Apabila mereka menyesal (terhadap apa yang mereka lakukan)...*”. Pelaku ganti dalam ayat ini ialah frasa separa ayat .
3. Kata terbitan khusus seperti (al-Hāqah 13: 69): { }: “*Kemudian (ketahuilah bahawa) apabila ditiup Sangkakala dengan sekali tiup*”. Kata terbitan menjadi pelaku ganti bagi kata kerja .

⁵ Kata kerja yang didepani dengan kata fungsi fleksi akusatif diistilahkan sebagai kata nama *mu’awwal*.

⁶ Keseluruhan terjemahan ayat suci al-Quran di dalam makalah ini dipetik daripada *Tafsir Pimpinan Ar-Rahman kepada Pengertian Al-Qur’an* oleh Abdullah Muhammad Basmeih (1995).

4. Kata keterangan *mutaṣarrif* khusus: : “Berpuasa pada bulan Ramadan”. Kata keterangan masa ialah pelaku ganti yang menerima perubahan pola fleksi bagi kata kerja .

SEPARA AYAT (*SHIBH AL-JUMLAH*)

Dalam konteks sintaksis, *shibh al-jumlah* (separa ayat) tidak digolongkan sebagai ayat lengkap dalam nahu bahasa Arab. Walaupun begitu, unsur *shibh al-jumlah* dalam ayat bahasa Arab, seterusnya dalam wacana bahasa Arab adalah amat penting untuk menambah dan menyempurnakan makna. Oleh itu, ia mestilah diletakkan dalam ayat (ayat namaan atau ayat kerjaan) untuk memberi makna (°Abbās Hassan 1968: 436). Kehadiran *shibh al-jumlah* dalam ayat namaan atau ayat kerjaan adalah perlu dalam konteks perluasan (transformasi) struktur luaran dan struktur dalaman (makna) ayat bahasa Arab.

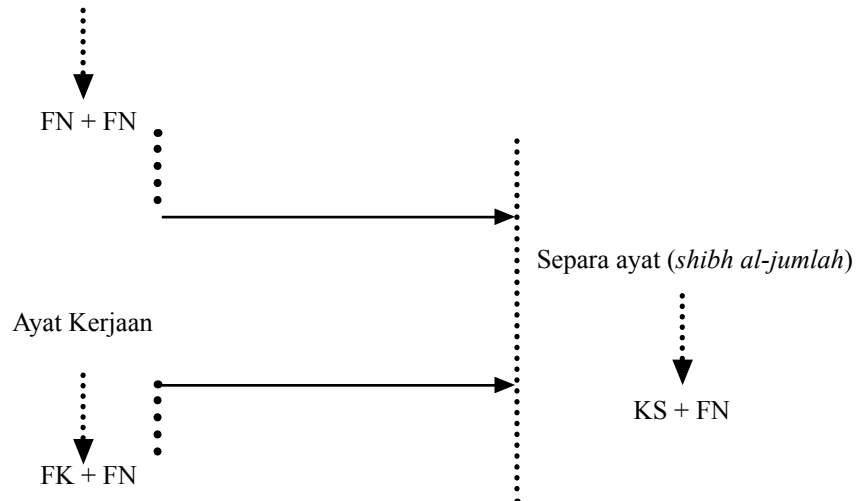
Seperti yang telah dijelaskan bahawa *shibh al-jumlah* dibentuk dalam dua keadaan (al-Rājiḥī 1971 dan Maghālah 1993); 1. Struktur yang terdiri daripada kata sendi ( ) + kata nama atau frasa nama, dan 2. Struktur kata keterangan tempat atau masa ( ) + kata nama atau frasa nama. Manakala Ibn Hishām (1996: 133) menambah pola separa ayat ini kepada kata adjektif nyata ( ) yang disertai sebagai ṣilah (kata fungsi hubung). Dalam kajian ini, *shibh al-jumlah* yang akan menjadi fokus ialah struktur pertama iaitu **kata sendi + kata nama** atau **frasa nama**.

Rajah berikut menerangkan kedudukan *shibh al-jumlah* dalam struktur ayat bahasa Arab:

⁷ Kata keterangan masa dan tempat yang menerima perubahan pola fleksi (tanda baris). *Mutaṣarrif* ialah sesuatu pola yang tidak kekal dalam satu bentuk iaitu sering menerima perubahan mengikut kedudukan, fleksi, dan sebagainya ( ) (al-Daqar 1993: 433).

Ayat Namaan

Rajah: Fungsi Perluasan *shibh al-jumlah* dalam Ayat Bahasa Arab⁸

Oleh yang sedemikian, dalam perenggan yang berikutnya, kertas ini akan menjelaskan golongan kata fungsi bahasa Arab dan kata sendi sebagai subgolongan. Seterusnya memperincikan ciri sintaksis-semantik kata sendi dan pemilihan kata sendi tertentu sahaja.

DEFINISI FRASA SENDI

Berdasarkan pengertian *hurūf al-jarr*, al-Munāwī (1990: 276) serta al-Jurjānī (1992: 114) menyebut *hurūf al-Jarr* sebagai:

[:   ]

Ertinya: *Sesuatu yang diletakkan untuk menyatakan perbuatan atau maknanya kepada yang selepasnya. Seperti: Aku berjalan dengan Zaid*

Kemudian °Abd al-Ghanī al-Daqar (1993: 181) pula mengatakan:

⁸ FN = Frasa Nama, FK = Frasa Kerja, KS = Kata Sendi

Ertinya: *Hurūf al-Jarr* menghubungkan antara sesuatu yang sebelum dengan sesuatu yang selepasnya, iaitu menghubungkan kata nama dengan kata nama seperti: : “Rumah itu **untuk** Amru” dan kata kerja dengan kata nama seperti: : “Saya berjalan **dengan** Zaid”.

ANALISIS DATA

Dalam perbincangan ini, tiga contoh penggunaan kata sendi (- -) daripada ayat al-Quran berdasarkan surah al-Kahfi dikemukakan. Aspek sintaksis-semantik akan dijadikan instrumen untuk mendekripsi setiap frasa sendi yang telah dipilih.

“Sesungguhnya mereka itu ialah **orang muda yang beriman kepada Tuhan mereka**, dan Kami tambah mereka dengan hidayah petunjuk” {ayat: 13}

Frasa فتيحة terdiri daripada KN ( ), KK ( ), KS ( ), KN ( ) dan KGN ( ). Berdasarkan kriteria leksikal, KN merupakan kata jamak daripada yang membawa maksud orang muda/ pemuda (al-Muʿjam al-Wasīṭ 1989: 673). KK ialah KK kala lampau yang merujuk pelaku bagi KN sebelumnya, iaitu . KK ini juga adalah dalam pola jamak *mudhakkār* yang ditandai oleh huruf *waw* dan *alif*. KS adalah daripada kategori KS satu morfem bebas yang mesti ditulis bersambung dengan KN atau ganti nama selepasnya yang juga hanya hadir dalam pola baris bawah dalam konteks ayat ini. Frasa terdiri daripada dua kata dibentuk dalam pola yang dikenali dalam bahasa Arab sebagai *tarkīb idāfī*. Frasa ini berada selepas KS yang menghubungkan antara KK ( ) dengan KN .

Berdasarkan kriteria sintaksis, ayat ini boleh dipecahkan kepada tiga unsur asas iaitu, subjek (*mubtada*) dan predikat (*jumlah khabariyah*) yang mengandungi KN, KK dan keterangan yang terdiri daripada FS. Struktur ini boleh dijelaskan seperti susunan berikut:

Subjek	Predikat	Keterangan
--------	----------	------------

Unsur subjek dalam ayat ini didepani oleh KF akusatif ( ) yang mengakusatifkan subjek dan menominatifkan predikat (Ibn Hishām 1988: 299 dan al-Murādī 1990: 217). Oleh sebab KGN adalah *mabnī* dengan tanda *sukun* (al-Rājihī 1971: 37), maka tanda akusatifnya iaitu *fathah* hanya diandaikan sahaja. Predikat dalam ayat ini hadir dalam pola frasa, KK dengan pelaku yang merujuk kepada KN . Gabungan pola KK dan KGN ini menjadi pelengkap kepada subjek teras, iaitu KN .

Berdasarkan rumus bahasa Arab, gabungan antara subjek (*mubtada'*) dan predikat (*khobar*) ini sudah sempurna dan memberi makna. Namun kehadiran FS selepasnya iaitu menjadi keterangan kepada predikat dan menambahkan makna kepada keseluruhan ayat ini.

Menurut kamus al-Muʿjam al-Wasīṭ (1989: 28), KK yang diikuti KS bermaksud (يَأْمُنُوا) **yakin** dan **percaya** yang dikategorikan sebagai KK tak transitif (فعل لازم) yang tidak memerlukan objek penyambut selepasnya. Sarjana bahasa Arab menyebut KS mengandungi 14 makna (Ibn Hishām 1972: 137; al-Murādī 1992: 44). Makna utama KS ialah **melekat** (*ilṣāq*) dan **berkait** (*al-ittiṣāl*) kekal secara tersirat. Selain makna khususnya, KS ini juga meminjam makna KS lain seperti dan .

Makna konteks frasa mempunyai beberapa ciri, iaitu penegasan kerana didepani KF yang membawa maksud **pengukuhan** (al-Rājihī 1971: 142). Pengukuhan yang seterusnya ialah pengulangan semula makna ganti nama dengan KN zahir . Penggunaan KN dengan lafaz umum (*nakirah*) memberi gambaran simbolik kepada bilangan mereka yang tidak ditentukan. Yang pasti ialah bilangan mereka melebihi tiga orang. Ayat kesembilan surah al-Kahfi sebelumnya melontarkan persoalan tentang kisah penghuni gua dan al-Raqīm yang bermaksud: “Adakah engkau menyangka (Wahai Muhammad) bahawa kisah “*aṣḥāb al-kahfi*” dan “*al-raqīm*” itu sahaja yang menakjubkan yang menjadi antara tanda-tanda yang membuktikan kekuasaan kami?”. Oeh itu, ayat ini berbentuk pengukuhan seperti yang telah dihuraikan.

Frasa terjemahan bahasa Melayu pula iaitu **orang muda yang beriman kepada Tuhan mereka**, terdiri daripada KN (*orang*), KN (*muda*), KF (*yang*), KK (*beriman*), KS (*kepada*), KN (*Tuhan*) dan KGN (*mereka*). Dalam penggolongan kata bahasa Melayu, penggandaan kata seperti orang-orang, budak-budak, kanak-kanak boleh juga merujuk kepada maksud banyak atau majmuk (Nik Safiah et al. 1996: 133).

KN *muda* sebagai kata adjektif bermaksud belum tua, masih remaja (Kamus Dewan 2000: 901). KK beriman merupakan KK tak transitif yang hadir dalam ayat tanpa memerlukan objek penyambut. KK ini berasal daripada kata dasar KN *iman* yang bererti percaya dan yakin. Apabila menerima imbuhan *ber-...* kata ini akan membawa maksud memiliki, iaitu memiliki iman dan kepercayaan. KS *kepada* digunakan untuk menyatakan sasaran yang merujuk manusia, haiwan, unsur mujarad, menyatakan pecahan dan perubahan keadaan (Nik Safiah et al. 1996: 259). KS ini juga terdiri daripada dua morfem bebas iaitu *ke* dan *pada*. Pemakaian *kepada* sering digunakan dalam ayat seperti “setia kepada Raja”, “percaya kepada Tuhan”. KS ini merujuk KK sebelumnya dengan maksud “kepercayaan dalam hati, penyerahan” dan sebagainya. Frasa *Tuhan mereka* merujuk makna pemilikan, iaitu Tuhan milik golongan yang beriman tadi. Jika dibandingkan struktur frasa BS⁹ dengan BT¹⁰ sememangnya mempunyai kesamaan yang jelas.

Berdasarkan kriteria sintaksis, frasa ini boleh dipecahkan kepada tiga unsur utama iaitu, subjek, predikat, dan keterangan. Frasa yang membentuk ayat ini pula terdiri daripada KN sebagai subjek dan FK sebagai predikat. Subjek sebenar dalam ayat ini ialah frasa yang mengalami proses peluasan makna dengan penambahan kata penekan/ penegas (*sesungguhnya*) dan kata adjektif. Begitu juga halnya dengan frasa yang menjadi keterangan yang dihubungkan dengan kata hubung pancangan (*yang*). Pemecahan frasa ini boleh dijelaskan melalui susunan berikut:

Subjek	<i>Sesungguhnya mereka itu</i>
Predikat	<i>kepada Tuhan mereka</i>
Keterangan	<i>ialah orang muda yang beriman</i>

Dalam konteks terjemahan yang dilakukan, penterjemah telah menggunakan ilmu nahu bahasa Arab dan semantik untuk disesuaikan dengan bahasa Melayu. Namun begitu, penterjemah telah mengubah pola kata BT yang digunakan dalam pola KN dalam BS iaitu kepada KN dengan sifatnya. Walhal dalam bahasa Melayu KN yang sepadan sudah ada iaitu *pemuda*. Penterjemah boleh menggunakan

⁹ BS akan digunakan dalam perenggan berikutnya sebagai Bahasa Sumber, iaitu bahasa Arab.

¹⁰ BT pula merujuk kepada Bahasa Terjemahan, iaitu bahasa Melayu.

frasa “beberapa orang pemuda” atau lebih baik lagi “pemuda-pemuda” untuk menterjemahkan KN . Berdasarkan terjemahan KS pula, prinsip makna banyak [14 makna] KS memberi pilihan kepada penterjemah menentukan hanya satu sahaja yang sesuai dengan tatabahasa ayat bahasa Melayu. Namun begitu, KS yang digunakan dalam ayat ini masih mengandungi maksud yang lebih khusus iaitu “keintiman, keakraban serta kepatuhan yang melekat dan berkait”.

“Tiada sesiapa yang dapat mengubah kalimah-kalimahNya, dan engkau tidak sekali-kali akan ada tempat berlindung selain daripadaNya” {ayat: 27}

Frasa terdiri daripada KF ( ), KN ( ), KS ( ), KN ( ) dan KGN ( ). Penggunaan huruf dalam teks Arab amat kerap. Selain berfungsi sebagai KS, juga berfungsi terhadap frasa KK sebagai KF fleksi akusatif seperti: . KF

yang diikuti oleh KN, KGN atau kata terbitan dikategorikan sebagai KS dengan mengenitfikan frasa selepasnya. Berdasarkan data di atas, KF tergolong dalam KS.

Berdasarkan kategori sintaksis, KF ( ) dikategorikan sebagai KF yang mengakusatifkan KN am selepasnya (al-Murādī 1990: 290). Kata ini juga berfungsi menafikan sifat-sifat yang terkandung dalam kata selepasnya dan dikategorikan sebagai لَامِ النَّافِيَةِ لِلْجِنْسِ¹¹. Maka KN ( ) dibaca dengan fatḥah (iaitu akusatif) serta makna sifat-sifatnya juga dinafikan kerana didepani dengan kata nafi ( ). Frasa berfungsi sebagai subjek dan tertakluk kepada FS (*shibh al-jumlah*) selepasnya, iaitu sebagai penerang kepada predikat yang diandaikan, iaitu ( ) bererti **wujud** atau **ada**. Pola sintaksis ini boleh dijelaskan seperti dalam susunan di bawah:

Subjek	Predikat	Keterangan
	( )	

¹¹ KF nafi khas untuk genus yang mendepani subjek serta mengakusatifkannya dan hanya berfungsi kepada kata nama am sahaja seperti: (Dannāwī 1999: 174).

Dari aspek semantik pula, Ibn Hishām (1972: 275) telah menyenaraikan lebih daripada 20 makna bagi KF sama ada sebagai KS atau sebaliknya. Malah, ada juga yang menyenaraikannya sehingga mencapai 30 makna seperti al-Murādī (1992: 96) dan al-Mazanī (1983: 68). Antara makna teras yang dibawa oleh kata ini ialah **milik**, **kepunyaan** atau **khas untuk**.

Berdasarkan terjemahan yang dilakukan dalam bahasa Melayu, penterjemah telah menggunakan beberapa pola kata untuk membentuk ayat yang sempurna. Frasa ini terdiri daripada KF (*Tiada*), KN (*sesiapa*), KF (*pun, yang, dapat*) dan KK (*mengubah*) KN (*kalimah-kalimah-Nya*). *Sesiapa* ialah KN yang digunakan untuk umum dalam bentuk pertanyaan atau pernyataan umum. KF *pun* dikategorikan sebagai kata penegas bahagian subjek dan predikat ayat (Tatabahasa Dewan, 1996: 248) seperti: Dia *pun* tidak hadir semalam, Khalid *pun* tidak suka nasi ayam. KF *yang* ialah kata hubung pancangan relatif yang digunakan untuk menghubungkan antara klausa utama dengan klausa kecil yang lain seperti: “Saya membeli baju *yang* berwarna hijau” (Tatabahasa Dewan, 1996: 240). KF *dapat* pula berfungsi sebagai kata bantu ragam bagi KK selepasnya. Kata ini digunakan untuk menyatakan atau menerangkan perasaan yang berkaitan dengan perbuatan yang dilakukan (Nik Safiah et al. 1996: 246).

Berdasarkan kriteria sintaksis pula, frasa terjemahan ini dibina berasaskan KN + KK sebagai inti ayat. KN tersebut ialah *seorang* manakala KK pula ialah *mengubah*. Pola kata lain yang disisipkan dalam frasa ini membentuk maklumat dan mesej baharu kepada frasa utama. Penjelasan binaan ayat ini boleh diterangkan dalam susunan di bawah:

Kata Nama	<i>(Tidak ada) seorang (pun)</i>
Kata Kerja	<i>(yang dapat) mengubah</i>
Keterangan	<i>kalimah-kalimah-Nya</i>

Terjemahan yang dilakukan pada frasa BS di atas telah mengabaikan terjemahan KS pada frasa . Hal ini dapat dikesan dalam terjemahan Melayunya “*Tiada seorang pun yang dapat mengubah...*”. Jika diterjemahkan juga KS ini, maka terjemahannya kemungkinan begini “*Tidak ada seorang pun pengubah bagi kalimah-kalimah-Nya*”. Dalam konteks ini penterjemah juga telah menterjemahkan KN kepada frasa KK “*seorang yang dapat mengubah*” untuk menyesuaikan terjemahannya. Tindakan menukarkan KN daripada BS kepada frasa

KK BT telah mengubah maksud asal. Berdasarkan tatabahasa Arab, KN lebih bersifat kekal sedangkan KK bersifat berubah. Kemungkinan penterjemah berniat untuk memudahkan fahaman pembaca teks BT kerana dalam gambaran pembaca sudah ada maklumat betapa bagi ayat-ayat Allah (al-Qur'ān) ada penjaganya/ pelindungnya seperti dalam firman Allah: { } (al-Hijr 9: 15) yang bermaksud: “*Sesungguhnya, Kamilah yang menurunkan al-Qur'ān dan Kamilah yang memelihara dan menjaganya*”. Namun tindakan penterjemah menterjemah KN BS dengan frasa KK BT adalah tidak wajar dan disarankan agar menggunakan KN juga kerana ada padanannya dalam bahasa Melayu seperti perubah/ peminda.

Manakala perbuatan menghilangkan fungsi KS dalam terjemahan BT boleh mengurangkan maksud teks BS. Seperti yang disebut dalam kriteria semantik, KS mengandungi makna **milik** atau **khas untuk**. Makna sebenar teks BS juga mengandungi maksud **penukar khas untuk** kalimah-kalimah Allah. Dalam erti kata yang lain, tidak ada si penukar pun yang boleh atau mampu meskipun mereka bekerja keras khusus untuk merubah, menukar sama ada dengan menambah atau mengurangkan kalimah-kalimah Allah.

Prinsip yang dipakai dalam terjemahan ayat ini adalah berdasarkan terjemahan komunikatif iaitu pertama; menggantikan makna KN ( ) kepada FK (*seseorang yang mengubah*) dan kedua; menghilangkan fungsi atau KS pada teks BT dalam terjemahan BS yang mempunyai KS. Tujuan penterjemah sudah tentu untuk memudahkan pemahaman pembaca BT.

*“Dan ia tidak mendapat sebarang golongan yang boleh **menolongnya, selain dari Allah**; dan ia pula tidak dapat membela dirinya sendiri” {43}*

Dalam struktur FS di atas, terdapat KK ( ), KGN ( ), KS ( ), KF ( ) dan KN *lafz al-Jalālah* ( ). KK merujuk kala kini dalam pola jamak gender maskulin. Pelakunya ialah KGN *mustatir* (tersembunyi), dirujuk kepada KN ( ), iaitu KN yang membawa makna golongan, jemaah dan kumpulan (sekumpulan manusia yang ramai) (Ba^clabaki 1995: 810). ( ) ialah KGN yang merujuk konteks ayat sebelumnya iaitu pemilik kebun yang kaya raya namun bersifat angkuh dan takbur dengan kurniaan Allah terhadapnya. KS kerap digunakan

dalam wacana bahasa Arab dan penggunaannya ini mengubah fleksi kata selepasnya sama ada KN mahupun KGN. Pola KS ini berubah mengikut kedudukan KN selepasnya iaitu *mīm* berbaris bawah dan *nūn* dimatikan bila diikuti dengan KN berbaris tetapi *nūn* akan dibaris atas apabila diikuti oleh KN yang disertakan dengan penanda definit . KF ialah kata keterangan tempat atau *zarf al-makān* yang dibaris bawahkan kerana berada selepas KS dan *muḍāf* (bersandar) kepada KN selepasnya. Manakala *lafz al-Jalālah* ( ) dibarisbawahkan kerana *muḍāf ilayh* (disandar) dengan kata keterangan tempat.

Berdasarkan struktur sintaksis bahasa Arab, frasa ini merupakan frasa KK dan boleh diterangkan menerusi susunan seperti yang disediakan di bawah:

Kata kerja	Pelaku	Keterangan
------------	--------	------------

( )

Dari aspek semantik pula, KS mempunyai tujuh makna (Ibn Hishām 1997: 341) dan menjangkau hingga 15 makna menurut al-Murādī (1992: 308). Terdapat makna yang boleh dipadankan terus dengan KS bahasa Melayu seperti; **dari, daripada** dalam contoh ayat : (Saya berasal **dari** Kelantan) dan : (Pakaian ini dibuat **daripada** sutera). KS juga boleh menggunakan makna KS lain dalam konteks tertentu seperti makna *رُبِّ, ب, عَلَى, إِلَى, فِي* (al-Murādī 1993: 313-315).

Berdasarkan terjemahan di atas, ayat disalin dalam BT sebagai **menolongnya, selain dari Allah**. Pola kata yang terdapat dalam frasa BT ini boleh dihuraikan seperti berikut; KK (**menolong**), KGN (**-nya**), KF (**selain**), KS (**dari**) dan KN (**Allah**). KK BS dan objeknya dipadankan dengan KK BT dan objek penyambut **menolongnya**. Gabungan KS BS dengan kata keterangan tempat ( ) pula dipadankan terus dengan frasa sendi BT, iaitu **selain dari**. Berdasarkan rumus bahasa Arab, gabungan antara KS dengan kata keterangan tempat membawa maksud (Dannāwī 1999: 130). *Lafz al-Jalālah* BS dipadankan dengan KN Allah dalam BT. Dalam terjemahan ini, padanan unsur-unsur struktur ayat dipadankan secara satu persatu. Namun dalam pengalihan BS ke BT, penterjemah telah menyesuaikan aspek nahuan BT dan ia terlepas daripada gaya nahuan

BS khususnya frasa yang disesuaikan dengan *selain dari* bukannya *dari selain*.

Berdasarkan sintaksis bahasa Melayu, frasa BT yang digunakan oleh penterjemah digolongkan sebagai FN + FK dan boleh diterangkan menerusi susunan di bawah:

Kata Nama	<i>(sebarang) golongan</i>
Kata Kerja	<i>menolong</i>
Keterangan	<i>-nya selain dari Allah</i>

Meskipun penterjemah boleh menghilangkan KS dalam BT supaya terjemahannya menjadi *menolongnya selain Allah* namun beliau tetap menggunakan KS BT atas sebab teks terjemahan ini ialah teks kudus. Gabungan antara KS dengan kata keterangan tempat ( ) merupakan gabungan yang membawa makna khusus dalam struktur ayat bahasa Arab. Pengguguran makna dalam BT masih boleh difahami oleh pembaca bahasa Melayu. pembaca bahasa Melayu.

KESIMPULAN

Dalam ketiga-tiga analisis data di atas, dapat disimpulkan beberapa perkara penting dalam memahami fungsi kata sendi Arab yang terkandung dalam *shibh al-jumlah*. Antaranya ialah:

1. Frasa sendi Arab (*shibh al-jumlah*) terdiri daripada kata sendi dan kata nama atau frasa nama. Oleh itu, dalam terjemahan Melayu, penterjemah perlu memberi padanan yang sama, iaitu KS+KN Arab = KS+KN Melayu. Padanan yang sama dari aspek struktur ini dibolehkan selagi makna yang terhasil dalam bahasa terjemahan itu adalah sama seperti dalam bahasa sumber,
2. Pembaca atau penterjemah teks Arab perlu mempunyai maklumat latar yang secukupnya untuk memahami setiap kata sendi Arab. Terdapat beberapa kata sendi Arab yang memiliki fungsi makna yang lebih daripada satu. Namun pembaca atau penterjemah perlu mengetahui makna utama bagi setiap kata sendi tersebut sebelum memahami penggunaan makna yang lain,
3. Teks al-Qur'an yang mengandungi kata sendi/ frasa sendi mestilah diteliti dengan sebaik-baiknya agar mesej atau maksudnya tidak disalahertikan. Jika mahu mentafsirkan ayat-ayat yang mengandungi kata sendi/frasa sendi, penterjemah mesti mencari padanan yang terhampir dengan bahasa sumber.

4. Sekiranya terjemahan kata sendi yang terdapat dalam bahasa Melayu tidak sesuai dengan lengkok bahasa Melayu atau menerbitkan ayat yang ‘berbau’ terjemahan, maka pengguguran atau penggantian kata lain yang sesuai boleh mengambil ruang kepada kata sendi bahasa Arab.

Sesungguhnya, memahami dengan teliti penggunaan kata sendi bahasa Arab boleh membantu seseorang menikmati dan memperhalusi makna dan keindahan binaan ayat bahasa Arab dalam wacana bahasa Arab. Akhirnya, permaknaan maklumat yang tepat dapat dijamin untuk melangsungkan komunikasi yang berkesan dalam konteks dua bahasa yang berbeza.

RUJUKAN

- Al-Qur’ān al-Karīm.
 Abdullah Muhammad Basmeih. 1995. *Tafsir Pimpinan Ar-Rahman kepada Pengertian Al-Qur’ān*. Kuala Lumpur: Bahagian Hal Ehwal Islam, Jabatan Perdana Menteri.
- Abdullah Hassan, Ainon Mohd. 1994. *Tatabahasa Dinamik: Berdasarkan Tatabahasa Dewan*. Kuala Lumpur: Publication and Distribution Sdn. Bhd.
- Abrak Othman. 1989. *Nahu Bahasa Melayu*. Petaling Jaya: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- al-Daqqar, °Abd al-Ghanī. 1993. *Mu°jam al-Qawā°id al-°Arabiyyah fī al-Nahw wa al-°Sharf*. Damshiq: Dār al-Qalam.
- Azman Bin Che Mat. 2005. *Terjemahan Kata Sendi Nama Bahasa Arab kepada Bahasa Melayu: Satu Analisis*. Dalam Terjemahan dan Penglobalan Ilmu disusun oleh Abdullah Hassan dan Low Kok On. Kuala Lumpur: PTS Professional.
- Babitī, °Azizah. 1992. *Al-Mu°jam al-Mufa°sal fī al-Nahw al-°Arabi*. Bayrūt: Dār al-Fikr al-Mu°āsir.
- Dannāwī, Muhammad. 1999. *Al-Mu°jam al-Muyassar fī al-Qawā°id wa al-Balāghah wa al-Inshā’ wa al-°Arūd*. Bayrūt: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Dewan Bahasa dan Pustaka. 1988. *Sendi Nama Bahasa Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- al-Ghalāyīnī, Mu°tafā. 1973. *Jāmi° al-Durūs al-°Arabiyyah*. Bayrūt: al-Maktabah al-°Asriyyah.
- Ghazali Yusri Bin Abdul Rahman. 2006. *Penterjemahan Kata Tugas Dalam Bahasa Arab-Melayu*. Shah Alam: Pusat Penerbitan Universiti.
- Hasan, °Abbās. 1968. *Al-Nahw al-Wāfi*. Jil. 2. Miṣr: Dār al-Ma°ārif.
- al-Hilālī, Hādī °Atiyyah Maṭar. 1986. *Al-Ḥurūf al-°āmilah Fī al-Qur’ān al-Karīm*. Bayrūt: °Ālam al-Kutub.

- Ibn al-Anbāri, °Abd al-Raḥman Bin Muhammad bin °Abdullah. 1997. *'Asrār al-°Arabīyah*. Bayrūt: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn °Aqīl, Bahā' al-Dīn °Abdullah. 1990. *Sharḥ Ibn °Aqīl*. Jil. 1-2. Bayrūt: Dār al-Khir.
- Ibn Fāris, Abū al-Ḥusayn Aḥmad. 1998. *Al-°Šāḥibī fī Fikh al-Lughah al-°Arabīyah wa Masā'iluḥa wa Sunan al-°Arab fī Kalāmiḥa*. Bayrūt: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn Hishām, Jamāluddīn °Abdullah bin Yusof. 1972. *Mughni al-Labīb °an Kutub al-A°arīb*. Jil. 1. Bayrūt: Dār al-Fikr.
- _____. 1996. *Sharḥ Qaṭr al-Nadā wa Bal al-°Šadā*. Bayrūt: al-Maktabah al-°Asriyyah.
- _____. 1997. *Awḍaḥ al-Masālik*. Jil. 1. Bayrūt: Dar al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn Jinnī, Abu al-Faṭḥ °Uṭhmān. 1988. *Al-Luma° fī al-°Arabīyah*. °Ammān: Majdalāwi.
- al-Jurjāni, °Ali Bin Muhammad bin °Ali. 1992. *Kitāb al-Ta°rīfāt*. Bayrūt: Dār al-Kitab al-°Arabī.
- Maghālasah, Maḥmūd Ḥusnī. 1993. *Al-Naḥw al-°Shāfi*. Bayrūt: Mu'assasah al-Risālah.
- Muhammad Bukhari Lubis, Sabariah Abdullah, Roshidah Abdul Salem & Nurul Huda Hasan. 2007. *Frasa Idiomatik Arab dan Ertinya*. Universiti Putra Malaysia: Penerbit Universiti.
- al-Munāwi, Muhammad °Abd al-Ra'ūf. 1990. *Al-Tawqīf °alā Muhimmāt al-Ta°arīf: Mu°jam Lughawi Isṭilāḥi*. Bayrūt: Dār al-Fikr al-Mu°āšir.
- al-Murādi, al-Hasan Ibn Qāsim. 1992. *Al-Janā al-Dāni fī Ḥurūf al-Ma°āni*. Bayrūt: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Muṣṭafā Ibrāhīm, °Abd al-Qadir, al-Zayyāt & al-Najjār. 1989. *Al-Mu°jam al-Wasīf*. Bayrūt: Dār 'Ihyā' al-Turāth al-°Arabī.
- al-Muzanī, Abū al-Ḥusayn. 1983. *Al-Ḥurūf*. °Ammān: Dār al-Furqān.
- Nik Safiah Karim, Farid M. Onn, Hashim Hj. Musa & Abdul Hamid Mahmud. 1996. *Tatabahasa Dewan: edisi baharu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zainal Abidin Bin Ahmad. 1965. *Pelita Bahasa Melayu Penggal I*. London: MacMillan and Co Limited.

Dr. Ismail Mohamad
 Jabatan Bahasa dan Komunikasi
 Fakulti Pengurusan dan Ekonomi
 Universiti Malaysia Terengganu
 21030 Kuala Terengganu
 Terengganu, Malaysia
 Email: abureza@umt.edu.my

Dr. Azman Che Mat
Unit Pengurusan Penyelidikan
Universiti Teknologi MARA
23000 Dungun, Terengganu, Malaysia
Email: azman631@tganu.uitm.edu.my